

ЖИТЛОВО-КОМУНАЛЬНЕ ГОСПОДАРСТВО МІСТ УКРАЇНИ: ПРІОРИТЕТНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ

Є. С. Жданко

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України,
вул. Університетська, 77, м. Донецьк, Україна, 83048.*

E-mail: bettti@yandex.ru

Отримана 10 лютого 2011, прийнята 25 лютого 2011.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню економіко-правового забезпечення процесів тарифоутворення у ЖКГ. Автором проведено оцінку сучасного стану, особливостей функціонування і тарифоутворення підприємств однієї з підгалузей житлово-комунального господарства – теплопостачання. В роботі проаналізовано проблеми господарювання підприємств теплопостачання, завдяки чому обґрунтовано пріоритетні напрями розвитку даної сфери в містах України. Серед таких напрямів визначено підвищення інвестиційної привабливості підприємств теплопостачання, модернізацію інфраструктури, демонополізацію та розвиток конкуренції в комунальному секторі економіки. У зв'язку з цим в статті визначено необхідність і доцільність використання концесії як інструмента державно-приватного партнерства з метою вирішення проблем залучення інвестиційних коштів для реконструкції, модернізації об'єктів теплоенергетики.

Ключові слова: місто, житлово-комунальне господарство, тарифи, розвиток, життєзабезпечення, державно-приватне партнерство.

ЖИЛИЩНО-КОММУНАЛЬНОЕ ХОЗЯЙСТВО ГОРОДОВ УКРАИНЫ: ПРИОРИТЕТНЫЕ ТРЕНДЫ РАЗВИТИЯ

Е. С. Жданко

*Інститут економіко-правових досліджень НАН України
ул. Университетская, 77, г. Донецк, Украина, 83048.*

E-mail: bettti@yandex.ru

Получена 10 февраля 2011, принята 25 февраля 2011.

Аннотация. Статья посвящена экономико-правовому обеспечению процессов тарифообразования на предприятиях жилищно-коммунального хозяйства. Автором проведена оценка существующего состояния, особенностей функционирования и тарифообразования субъектов одной из подотраслей жилищно-коммунального хозяйства – теплоснабжения. В работе проанализированы проблемы хозяйствования предприятий теплоснабжения, благодаря чему обосновано приоритетное направления развития данной сферы в городах Украины. Среди таких направлений выделены повышение инвестиционной привлекательности предприятий теплоснабжения, модернизация инфраструктуры, демонополизация и развитие конкуренции в коммунальном секторе экономики. В связи с этим в статье определены необходимость и целесообразность использования концессии как инструмента государственно-частного партнерства с целью решения проблемы привлечения инвестиционных ресурсов для реконструкции, модернизации объектов теплоснабжения.

Ключевые слова: город, жилищно-коммунальное хозяйство, тарифы, развитие, жизнеобеспечение, государственно-частное партнерство.

HOUSING AND COMMUNAL FACILITIES OF UKRAINIAN TOWNS AND CITIES: PRIORITY DEVELOPMENT TRENDS

Zhdanko Yelyzaveta

Institute of Economic and Legal Research under NAS of Ukraine

77, University Str., Donetsk, Ukraine, 83048.

E-mail: bettti@yandex.ru

Received 10 February 2011, accepted 25 February 2011.

Abstract. The paper deals with the economic and legal security of rating at the enterprises of the housing and communal facilities. The author has given an estimate of the present-day status of the subject functioning and rating peculiarities of heat supply, the one of the subindustries of housing and communal facilities. The paper has also analyzed the economic management of heat supply plants, and thanks to it, the priority trends of the given sphere development in the Ukrainian towns and cities have been justified. The increase of investment attractiveness of heat supply plants, infrastructure updating, demonopolization and competition development in communal economic sector have been marked out such kinds of trends. Thereby, the paper has determined the necessity and expediency of concession usage as the tool of national and private partnership in order to solve the problem of investment sources application for refurbishment, updating of heat supply objects.

Keywords: town/city, housing and communal facilities, rates, development, life-support system, national and private partnership.

Вступ

Проблема забезпечення ефективного функціонування і визначення перспективних напрямів розвитку житлово-комунального господарства України (далі – ЖКГ) та підприємств галузі завжди була, є і залишатиметься одним з найважливіших та найскладніших питань, що перебуває у центрі уваги науковців, владних структур, громадських організацій, засобів масової інформації, населення, що обумовлене особливим значенням сфери життєзабезпечення для економічного та соціального розвитку країни, її міст і регіонів. Перехід регіонів і міст України до сучасних умов господарювання з урахуванням стратегії розвитку держави вимагає відповідного реформування ЖКГ як важливої складової господарського комплексу, який задовольняє першочергові життєві потреби населення, забезпечує підприємства і організації необхідними комунальними послугами. Незадовільний економічний стан комунальних підприємств, низький рівень оплати житлово-комунальних послуг, відсутність інвестицій в сфері життєзабезпечення, неефективність існу-

ючої системи управління і фінансового забезпечення призводять до подальшого погіршення фінансово-економічних показників роботи підприємств ЖКГ міст України.

Актуальність, гострота і в той же час складність досліджуваної проблематики обумовили пошук наукового інтересу та дискусійність низки питань, пов'язаних із пошуком перспективних напрямів, механізмів, інструментів стимулювання розвитку сфери життєзабезпечення. Організаційно-економічні аспекти забезпечення ефективного функціонування підприємств ЖКГ, особливості ціноутворення, проблеми й перспективи розвитку конкурентного середовища в житлово-комунальній сфері знайшли своє віддзеркалення та ґрунтовно розглянуті в наукових роботах У. Письменної, В. Полуянова, О. Рибалки та ін. [1–3]. Обґрунтуванню теоретичних і прикладних проблем територіальної організації ЖКГ, оцінки та пошуку напрямів підвищення ефективності діяльності господарюючих суб'єктів сфери та удосконалення управління ними в ре-

гіональному та міському розрізі присвячено дослідження Б. Адамова, І. Борисенко, Т. Качали, О. Молчанової, Т. Строкань [4–8]. Економіко-правовий зріз житлово-комунальної проблематики розкрито в працях Г. Джумагельдієвої, Д. Логінова, Г. Солодухіна та ін. [9, 10].

Проте, незважаючи на існуючий науковий доробок, достатньо глибоку проробку проблематики забезпечення ефективності функціонування та розвитку ЖКГ і підприємств сфери, внаслідок мінливості економічних та організаційних умов, зовнішнього середовища, високої динамічності нормативно-правової бази, що регламентує процеси господарювання в галузі, у висвітленні цього питання ще багато лагун і невивчених проблем. У зв'язку з цим **метою** статті є визначення пріоритетних напрямів розвитку ЖКГ міст України в ринкових умовах господарювання на ґрунті оцінки його сучасного стану, аналізу проблем та особливостей функціонування підгалузі теплопостачання, дослідження економіко-правового забезпечення процесів тарифоутворення у сфері життєзабезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Стан ЖКГ значною мірою визначає умови та якість життя населення, впливає на розвиток регіонів, результативність господарювання міст і в цілому багато в чому обумовлює рівень ефективності функціонування економіки України. Отже, в даний час як на рівні міст та регіонів України, так і в цілому – держави достатньо гостро постають питання реалізації реформ у ЖКГ, впровадження нових форм господарювання, енергозберігаючих технологій у сфері життєзабезпечення з метою досягнення європейських стандартів з витрат енергетичних ресурсів на виробництво та надання послуг з централізованого опалення, холодного та гарячого водопостачання, утримання житла тощо. Проте в даний час найбільш гостро постає проблема тарифоутворення на ринку комунальних послуг, пошук шляхів вирішення якої полягає у створенні зрозумілої і прозорої системи розрахунку комунальних тарифів, розробці та реалізації дієвих механізмів недопущення необґрунтованого підвищення тарифів, запобігання зловживанню монопольним становищем, що

достатньо часто спостерігається в секторі тепло-, водопостачання та водовідведення.

Щодо сучасного стану тарифорегулювання в ЖКГ, то слід зазначити, що з початку 2011 р. Урядом України продовжено політику, спрямовану на значне підвищення тарифів практично на всі види послуг сфери життєзабезпечення, з метою досягнення ними економічно обґрунтованого рівня. Отже, услід за підвищенням тарифів на опалення, гарячу воду й електроенергію буде збільшено і вартість природного газу, причому не виключена перманентна тенденція систематичного повторення відмічених процесів протягом року:

- 1 січня 2011 р. відбулося зростання тарифів на *теплову енергію* на 35 % (відповідно до Рішення Національної комісії регулювання електроенергетики України (далі – НКРЕ));
- з 1 лютого 2011 р. НКРЕ почато поетапне збільшення вартості *електроенергії* для населення. Вартість наднормативно споживаної електроенергії виростає на 30 %, тобто нові тарифи, які з 1 лютого 2011 р., згідно з відповідним Рішенням НКРЕ, встановлюватимуться за понадлімітне споживання, складатимуть: для населення – 31,68 коп. за кВт-г (в абсолютному численні підвищення дорівнює 7,32 коп.), для населення, що проживає в сільській місцевості, – 29,25 коп. за кВт-г (+6,75 коп.), для населення, що проживає в багатоквартирних будинках, обладнаних кухонними електроплитами, і/або електроопалювальними установками, – 24,34 коп. за кВт-г (+5,62 коп.). З квітня 2011 р. Уряд також розглядає можливість збільшення вдвічі, а надалі – з серпня 2011 р. – збільшення на 39 % тарифів на електроенергію для населення (відповідно до прогнозу середньозваженої оптової ринкової ціни на електроенергію Міністерства енергетики та вугільної промисловості України);
- з 1 квітня 2011 р. очікується збільшення на 50 % цін на *природний газ* для населення (обов'язкова умова Міжнародного Валютного Фонду для отримання Україною чергового траншу, причому попереднє підвищення цін відбулося 13 липня 2010 р. – згідно з відповідним рішенням НКРЕ, з 1 серпня 2010 р. відпускні ціни на природний газ для населення і ціну газу для підприємств

теплоенергетики, що надають послуги опалення і гарячого водопостачання населенню, було збільшено на 50 %).

Динаміку фактичної собівартості та діючих тарифів на послуги теплопостачання в містах Київ, Донецьк, Івано-Франківськ, Севастополь за 2008–2010 рр. наведено в табл.

З даних табл. очевидно є тенденція неухильного збільшення фактичної собівартості даного виду послуг та відповідного скорочення рівня відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості послуги теплопостачання (за винятком м. Києва та міст Івано-Франківськ і Севастополь за категорією комерційних споживачів), незважаючи на поетапне підвищення з початку 2009 р. тарифів на цю послугу для всіх видів споживачів.

В умовах обмеженого бюджетного фінансування підгалузі органами місцевого самоврядування задля стримування зростання тарифів для населення протягом багатьох років використовується практика перекладання частини витрат з виробництва послуг на комерційних споживачів. Так, як свідчать дані табл., протягом 2008–2010 рр. тарифи на послуги теплопостачання для комерційних споживачів у кожному з проаналізованих міст значно перевищували тарифи для населення. Найбільшу різницю у розмірі тарифів зафіксовано у м. Севастополь – від 4 разів у 2008 р. до 7,7 разів у 2009 р., у 2010 р. цей показник дещо зменшився і склав 2,7 рази. Проте в м. Київ показник співвідношення тарифів на послуги теплопостачання для комерційних споживачів і населення з 1,8 разів у 2008 р. зріс у 2010 р. до 5 разів. В Івано-Франківську відбулося невелике збільшення значення цього показника від 1,8 разів у 2008 р. до 2,3 разів у 2010 р., а у м. Донецьк протягом 2008–2010 рр. – залишалося стабільним: перевищення розміру тарифу на послуги теплопостачання для комерційних споживачів тарифу для населення складає 1,7 рази. При цьому слід підкреслити, що розмір тарифу на теплову енергію для комерційних споживачів у Донецьку є найнижчим серед міст України і складає протягом більш ніж двох років 412,01 грн./Гкал (для порівняння: найвищим рівень тарифу на теплову енергію для цієї групи споживачів є в Ужгороді – з 01 січня 2010 р. по теперішній час складає 1 183,77 грн./Гкал). В той же час слід

констатувати в м. Донецьк також й один з найнижчих рівнів відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості послуг теплопостачання. Особливо ситуація погіршилася наприкінці 2010 р., коли цей показник в м. Донецьк за всіма категоріями споживачів не перевищував 62 %, тоді як в м. Івано-Франківськ станом на 1 листопада 2010 р. вдалося досягти майже повного відшкодування фактичної собівартості затвердженими тарифами для населення (93,9 %) та створити певний «запас міцності» за категорією комерційних споживачів (113,5 %). У зв'язку з цим, згідно з Постановою НКРЕ України від 14.12.2010 р. № 1836 «Про затвердження тарифу на теплову енергію ККП «Донецькміськтепломережа», а також від 14.12.2010 р. № 1826 «Про затвердження тарифу на теплову енергію КП «Тепломережа» [12], які набули чинності з 1 січня 2011 р., для підприємств з теплопостачання м. Донецька затверджено тариф на теплову енергію для населення у розмірі 221,29 грн. за 1 Гкал (без ПДВ) або 265,548 грн. за 1 Гкал (з урахуванням ПДВ). Таким чином, збільшення тарифу на послуги опалення і гарячого водопостачання для населення м. Донецьк з початку року складе близько 10 %, а для бюджетних організацій та інших споживачів – 2 %.

Стрімке зростання тарифів на житлово-комунальні послуги, що спровокувало значне підвищення заборгованості населення, в тандемі з істотним зносом основних виробничих засобів, відсталою технологією та високою енергомісткістю процесів виробництва й надання послуг обумовили критичний фінансово-економічний стан, в якому перебувають підприємства ЖКГ (збитки в 2009 р. склали 1,93 млрд. грн.). Заборгованість населення перед підприємствами ЖКГ щорічно значно зростає, що призводить до акумулювання боргів самими підприємствами галузі по всіх регіонах і містах України. Станом на 1 березня 2010 р. дебіторська й кредиторська заборгованість ЖКГ України становили відповідно 13,4 млрд. і 13,5 млрд. грн. При цьому в регіональному розрізі найбільшу заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг станом на 1 листопада 2010 р., згідно з даними Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства

Таблиця. Динаміка фактичної собівартості і тарифів на послуги теплопостачання в містах Київ, Донецьк, Івано-Франківськ, Севастополь (листопад 2008 р. – листопад 2010 р.)*

Період	Фактична собівартість (без ПДВ), грн./Гкал		Затверджені тарифи на теплову енергію з ПДВ, грн./Гкал		Рівень відшкодування затвердженими тарифами фактичної собівартості	
	населення	комерційні споживачі	для населення	для комерційних споживачів	для населення	для комерційних споживачів
м. Київ (єдиний тариф)						
01.11.2008 р.	179,80	222,81	113,57	205,94	52,6 %	77,0 %
01.03.2009 р.	162,89	376,70	113,57	205,94	58,1 %	45,6 %
01.07.2009 р.	569,93	904,96	160,23	364,85	23,4 %	33,6 %
01.11.2009 р.	253,81	365,55	113,57	676,15	37,3 %	154,1 %
01.03.2010 р.	152,76	396,42	130,60	676,15	71,2 %	142,1 %
01.07.2010 р.	227,98	549,34	130,60	676,15	47,7 %	102,6 %
01.11.2010 р.	229,00	445,64	184,41	676,15	67,1 %	126,4 %
м. Донецьк (сезонний тариф)						
01.11.2008 р.	219,30	219,30	231,14	412,01	87,8 %	156,6 %
01.03.2009 р.	224,10	274,40	236,25	412,01	87,9 %	125,1 %
01.07.2009 р.	248,30	248,30	236,25	412,01	79,3 %	138,3 %
01.11.2009 р.	317,20	317,20	241,40	412,01	63,4 %	108,2 %
01.03.2010 р.	317,20	482,60	241,40	412,01	63,4 %	71,1 %
01.07.2010 р.	243,70	482,60	241,40	412,01	82,5 %	71,1 %
01.11.2010 р.	326,70	563,50	241,40	412,01	61,6 %	60,9 %
м. Івано-Франківськ (двоставковий тариф)						
01.11.2008 р.	217,58	296,63	237,53	436,92	91,0 %	122,7 %
01.03.2009 р.	207,12	420,28	256,06	667,21	103,0 %	132,3 %
01.07.2009 р.	205,10	461,56	256,06	579,98	100,0 %	104,7 %
01.11.2009 р.	276,89	542,36	256,06	579,98	77,1 %	89,1 %
01.03.2010 р.	253,54	564,37	256,06	579,98	84,2 %	85,6 %
01.07.2010 р.	215,00	459,71	256,06	579,98	99,2 %	105,1 %
01.11.2010 р.	275,93	557,1	256,06	595,79	93,9 %	113,5 %
м. Севастополь (двоставковий тариф; з 01.05.2009 р. по 01.11.2009 р. – сезонний)						
01.11.2008 р.	255,52	311,54	83,40	337,60	27,2 %	90,3 %
01.03.2009 р.	175,62	296,08	83,40	468,36	39,6 %	131,8 %
01.07.2009 р.	251,78	469,95	83,40	639,29	39,6 %	113,4 %
01.11.2009 р.	281,80	570,81	83,40	639,29	24,7 %	93,3 %
01.03.2010 р.	240,60	467,64	298,32	639,29	100,0 %	113,9 %
01.07.2010 р.	278,25	518,38	237,24	639,29	71,1 %	102,8 %
01.11.2010 р.	336,42	472,25	237,24	639,29	58,8 %	112,8 %

* Складена автором за матеріалами офіційних даних Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [11].

України [11], зафіксовано в Донецькій (1 748,8 млн. грн.), Дніпропетровській (1 597,1 млн. грн.), Харківській (1 248,4 млн. грн.), Луганській (883,0 млн. грн.), Запорізькій областях (566,0 млн. грн.), Одеській (512,7 млн. грн.), а також у м. Київ (793,0 млн. грн.).

Як наслідок, щорічно зростатиме також і заборгованість із виплати заробітної плати по всіх підгалузях ЖКГ більшості регіонів та міст України. Зокрема, за даними Ради міністрів АР Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій станом на 1 січня 2011 р. заборгованість із виплати заробітної плати мали 267 підприємств галузі (8,2 %) на суму 62,5 млн. грн. [11]. При цьому у структурі боргу максимальна частка – 28 % (або 17,2 млн. грн.) припадає на підприємства міськелектротранспорту, 23 % (або 14,5 млн. грн.) – на підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, 15 % (або 9,6 млн. грн.) – на підприємства житлового господарства, 9 % (або 5,6 млн. грн.) – на підприємства комунальної теплоенергетики, решта частини боргу – 25 % (або 15,7 млн. грн.) припадає на інші підприємства ЖКГ. В регіональному розрізі за показником обсягу заборгованості із виплати заробітної плати станом на 1 січня 2011 р. лідерами є підприємства Луганської (15,2 млн. грн.), Харківської (11,0 млн. грн.) та Донецької (8,0 млн. грн.) областей.

В цілому слід зазначити, що система постачання теплоенергії, води, як і сектор енергопостачання, а також каналізація, галузь зв'язку відносяться до природної монополії, а продукція (послуги) вищеперерахованих структур задовольняє першочергові потреби як промислових споживачів, так і житлового сектора. Від безперервності й ефективності функціонування локальних природних монополій міста залежить життєзабезпечення городян, повноцінність і якість задоволення потреб міського населення в першочергових послугах, що обумовлює важливість та першочергову актуальність рішення проблем, які виникають у діяльності підприємств-представників природних монополій (в тому числі і локальних). В зв'язку з цим одним з найважливіших визначальних чинників впливу на тарифоутворення на послуги ЖКГ та в цілому організацію діяль-

ності сфери життєзабезпечення виступає державне регулювання.

В даний час, на жаль, доводиться констатувати деяку безсистемність законодавчої бази, що регламентує процеси господарювання підприємств ЖКГ і в цілому відносини у сфері життєзабезпечення, неузгодженість правової регламентації процесів тарифоутворення і тарифорегулювання, часті зміни нормативно-правових актів, що значно ускладнює функціонування господарюючих суб'єктів і негативно позначається на стані галузі. Унаслідок недостатньої кількості наукових дискусій, відсутності/низького рівня зацікавленості центральних органів виконавчої влади в співпраці з науково-дослідними організаціями щодо вирішення відмічених економіко-правових проблем господарювання підприємств ЖКГ і сфери життєзабезпечення (зацікавленість виявлена лише місцевою владою – виконавчим комітетом Донецької міської ради і комунальними підприємствами «Донецькмиськтепломережа», «Тепломережа» – між якими з Інститутом економіко-правових досліджень НАН України було укладено господарські договори на виконання відповідної наукової продукції, проте державного замовлення на подібні дослідження не надходило) важливі рішення, що стосуються питань господарювання комунальних підприємств та в цілому функціонування, розвитку й реформування ЖКГ, часто відображають вузьковідомчий погляд на проблему з позиції власне органу-розробника, і спрямовані, як правило, на врегулювання, регламентацію будь-якого конкретного питання без урахування суміжних проблем взаємодії і узгодження інтересів учасників процесу функціонування сфери життєзабезпечення: органів державної влади й управління, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, споживачів послуг. При цьому ключові проблеми, методи та інструменти їх рішення залишаються без уваги і належним чином не опрацьовані в галузевому та територіальному розрізі (з точки зору відповідності загальної стратегії розвитку галузі та конкретного територіального утворення).

Незважаючи на деякі позитивні кроки у напрямі вирішення зазначених проблем і подолання спричинених ними негативних наслідків,

зокрема, прийняття 9 липня 2010 р. Закону України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України» [13], затвердження Кабінетом Міністрів України 16 вересня 2009 р. Концепції розвитку державно-приватного партнерства в житлово-комунальному господарстві [14], слід відмітити відсутність проробленого механізму їх реалізації та необхідність, у зв'язку з їх прийняттям та затвердженням, внесення відповідних змін та доповнень у низку нормативно-правових актів, що регламентують суміжні питання. Так, зокрема, згідно з Законом України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України» (далі – Закон), в структурі Кабінету Міністрів України передбачається створення незалежного регулятора у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання і водовідведення – Національної комісії регулювання ринку комунальних послуг України (далі – НКРКП). Серед основних повноважень НКРКП, відповідно до ст. 6 Закону, слід зазначити: регулювання ринку послуг централізованого водо-, теплопостачання та водовідведення, встановлення нормативів для природних монополістів, які централізовано постачають тепло і послуги з водовідведення, контроль собівартості та відпускних цін на тепло і гарячу воду для котельних, розроблення порядків (методик) формування тарифів, встановлення тарифів на комунальні послуги суб'єктам природних монополій та суб'єктам господарювання на суміжних ринках, ліцензування діяльності яких здійснюється НКРКП (в даний час останнє входить до складу компетенції місцевих рад, а державі, у разі зниження тарифів, доводиться компенсувати різницю між відпускною ціною і собівартістю тепла). При цьому в тексті Закону відсутнє чітко прописане викладення процедури тарифоутворення і затвердження тарифів на комунальні послуги суб'єктів природних монополій, а також процесу підвищення тарифів до їх економічно обґрунтованого рівня (що забезпечуватимуть відшкодування всіх економічно обґрунтованих планованих витрат на їх виробництво з урахуванням планованого прибутку).

В той же час, згідно з Листом НКРЕ України від 17.11.2010 р. № 7326/25/17–10 (далі – Лист), тариф на теплову енергію, який встанов-

люється НКРКП України [15], є сумою трьох тарифів, а саме: тарифу на виробництво, транспортування та постачання теплоенергії. При цьому вказаним Листом НКРЕ встановлення тарифів на послуги для кінцевого споживача не віднесено до компетенції НКРКП, що суперечить нормі ст. 28 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» (із відповідними змінами та доповненнями, внесеними відповідно до ст. 19 Закону України «Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України») [16], яка передбачає зворотне. Отже, регулювання тарифів саме на комунальні послуги для кінцевих споживачів, згідно з чинним законодавством, належить до компетенції органів місцевого самоврядування. При цьому слід зазначити, що станом на 1 січня 2011 р. важлива ланка оновленого механізму тарифоутворення в ЖКГ – НКРКП України – ще не розпочала своєї діяльності.

Все це врешті призводить до поглиблення колапсивних тенденцій у ЖКГ міст України, включаючи зниження інвестиційної привабливості сфери життєзабезпечення, ефективності функціонування та конкурентоспроможності підприємств галузі, погіршення якості послуг, що надаються ними, відсутність економічних стимулів зниження витрат при наданні послуг (у виробництво послуг закладаються практично всі валові витрати, відповідно, чим вони вищі, тим вище прибуток підприємств), та в цілому перешкоджає можливостям розробки і реалізації власної політики та стратегії розвитку.

Таким чином, специфіка ефективного господарювання в сфері життєзабезпечення міста полягає в необхідності забезпечення збалансованості складових цього процесу:

– *економічної* (зокрема, при встановленні та затвердженні тарифів на послуги, що надаються підприємствами ЖКГ, не завжди враховуються економічні аспекти діяльності підприємства: через випереджаюче зростання цін на складові собівартості послуг – матеріальні, паливно-енергетичні ресурси, збільшення мінімальної заробітної плати, громіздкості й тривалості в часі процедури ухвалення і затвердження тарифів, а також унаслідок відсутності в більшості випадків у складі тарифів інвестиційної складової останні не покривають повною мірою витрати);

– соціальної (тарифи на послуги сфери життєзабезпечення, що є основним сегментом функціонування підприємств-локальних природних монополістів міста, встановлюються та затверджуються рішенням міських рад на підставі відповідного економічного обґрунтування собівартості й тарифів на послуги, а також з урахуванням реальної платоспроможності населення, проте, зважаючи на високу питому вагу пільгової категорії споживачів, існуючий рівень рентабельності, закладений в тарифах, не дозволяє покривати витрати, пов'язані з виконанням соціальних цілей функціонування підприємства, що призводить до необхідності виділення дотацій з коштів міських рад).

Отже, ефективне вирішення питання пошуку балансу між соціальними інтересами міського населення, ефективністю міського господарства і економічними вимогами підвищення інвестиційної привабливості ЖКГ, забезпечення конкурентоспроможності та розвитку міських підприємств сфери можливо при активній участі органів місцевого самоврядування в процесі узгодження вищеперелічених аспектів проблеми, пошуку компромісу і, в цілому, при взаємовигідній співпраці підприємств і міських органів влади, що представляють, з одного боку, інтереси територіальної громади як соціуму (соціальний аспект), а з іншої, – власні як господарюючого суб'єкту (економічний аспект). Провідна роль в цьому процесі повинна належати державно-приватному партнерству – відносинам між державою та приватним сектором, які з прийняттям 1 липня 2010 р. Закону України «Про державно-приватне партнерство» № 2404-VI (набув чинності в жовтні 2010 р.) [17], з точки зору чинного законодавства України в даний час формалізовані як партнерство (співробітництво) і суттєво виступають саме такими. Законом надається наступне визначення державно-приватного партнерства: «...співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встанов-

леному цим Законом та іншими законодавчими актами». Державно-приватне партнерство стало розглядатися як нетрадиційний спосіб організації відносин між державою і бізнесом з метою реалізації проектів у багатьох сферах господарювання [18, с. 7], в тому числі і в сфері ЖКГ.

Вищенаведене дозволяє констатувати наявність певного нормативно-правового підґрунтя для впровадження державно-приватного партнерства та використання відповідного інструментарію з метою забезпечення місцевого економічного і соціального розвитку, зокрема з метою реформування та підвищення ефективності функціонування ЖКГ України.

Висновки

Таким чином, оцінка сучасного стану ЖКГ та підприємств сфери, аналіз проблем та особливостей функціонування підгалузі теплопостачання, економіко-правового забезпечення процесів тарифоутворення у ЖКГ дозволяє визначити пріоритетні тренди господарювання в сфері життєзабезпечення міста, включаючи: підвищення інвестиційної привабливості ЖКГ, модернізацію інфраструктури, створення прозорих, відкритих схем взаємовідносин влади – населення – комунальні підприємства, демонополізацію та розвиток конкуренції в цьому секторі міста за рахунок реалізації і розвитку державно-приватного партнерства в сфері життєзабезпечення. Зокрема, необхідним в даний час є залучення інвестиційних коштів на реконструкцію, модернізацію та нове будівництво об'єктів комунальної теплоенергетики на концесійній основі. Такий механізм вирішення даної проблеми з використанням інструментарію державно-приватного партнерства дозволить понизити загрозу створення аварійних ситуацій в системі життєзабезпечення міста, підвищити якість послуг, які надаються підприємствами галузі, стимулювати населення до погашення боргів минулих років та своєчасної оплати послуг, і в цілому залучити додаткові інвестиції, за рахунок чого значно зменшити витрати міського бюджету на утримання житлово-комунальної та соціальної сфери.

При цьому перспективи подальших досліджень полягають у вивченні зарубіжного досвіду реалізації публічно-приватного партнерства

у сфері життєзабезпечення, аналізі сучасних напрямків, форм та інструментів публічно-приватного партнерства у сфері ЖКГ міста, оцінці ефективності їх використання.

Література

1. Письменна, У. Є. Ринки електричної і теплової енергії в Україні: структура, ціноутворення і регулювання : [монографія] / У. Є. Письменна ; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К. : [б. в.], 2008. – 208 с. – ISBN 978-966-02-5102-1.
2. Полуянов, В. П. Организационно-экономический механизм эффективного функционирования предприятий жилищно-коммунального хозяйства / В. П. Полуянов ; НАН Украины, Институт экономики промышленности. – Донецк : [б. и.], 2004. – 220 с. – ISBN 966-02-3621-2.
3. Рыбалка, А. Т. Особенности развития конкурентной среды в жилищно-коммунальной сфере и проблемы повышения её эффективности / А. Т. Рыбалка // Актуальные проблемы экономики. – 2003. – № 9. – С. 141–148.
4. Адамов, Б. І. Удосконалення управління комунальними структурами міст / Б. І. Адамов ; НАН України, Інститут економіки промисловості. – Донецьк : [б. в.], 1996. – 36 с.
5. Борисенко, І. М. Регіональні проблеми організації економічного забезпечення ефективності функціонування житлово-комунального комплексу / І. М. Борисенко // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 58–64.
6. Качала, Т. М. Житлово-комунальне господарство в системі міського комплексу : [монографія] / Т. М. Качала ; Черкаський держ. технологічний ун-т. – К. : Наукова думка, 2008. – 416 с. – ISBN 978-966-00-0748-2.
7. Молчанова, О. В. Проблемы формирования тарифной политики муниципальных образований / О. В. Молчанова // Регион: экономика и социология. – 2006. – № 3. – С. 176–184.
8. Строкань, Т. Соціально-економічна оцінка територіальної організації ЖКГ в регіонах / Т. Строкань // Економіст. – 2002. – № 3. – С. 70–73.
9. Логинов, Д. А. Вопросы правового регулирования договорных отношений в сфере ресурсоснабжения и оказания коммунальных услуг / Д. А. Логинов // Право и экономика. – 2008. – № 11. – С. 16–21.
10. Солодухин, Г. Й. Порядок ценообразования в коммунальном хозяйстве : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.04 «Хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право» / Г. Й. Солодухин ; НАН Украины, Ин-т экономико-правовых исследований. – Донецк, 2010. – 236 с.
11. Офіційний сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjkg.gov.ua/index.php?category=tp-stat>.
12. Офіційний сайт Національної комісії регулювання електроенергетики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nerc.gov.ua>.
13. Про Національну комісію регулювання ринку комунальних послуг України : Закон України : від 9 липня 2010 р. № 2479-VI // Голос України. – 2010. – 22 липня (№ 134). – С. 7–9.
14. Про схвалення Концепції розвитку державно-приватного партнерства у житлово-комунальному господарстві : Розпорядження Кабінету Міністрів України : від 16 вересня 2009 р. № 1184-р // Офіційний вісник України. – 2009. – № 78. – Ст. 2650.
15. Щодо надання інформації по встановленню тарифів на послуги з тепlopостачання : Лист Національної комісії регулювання електроенергетики України : від 17.11.2010 р. № 7326/25/17-10 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Державного Комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва. – Режим доступу : http://www.dkrp.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=167079.
16. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України : від 21.05.1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170. – (Зі змін та доповн.).
17. Про державно-приватне партнерство : Закон України : від 1 липня 2010 р. № 2404-VI // Офіційний вісник України. – 2010. – № 58. – Ст. 1988.
18. Знаменський, Г. Державно-приватне партнерство: український варіант / Г. Знаменський // Юридичний Вісник України. – 2009. – 26 вересня – 2 жовтня (№ 39 (743)). – С. 7.

Жданко Єлизавета Сергіївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник відділу економіко-правових проблем містознавства Інститута економіко-правових досліджень НАН України. Наукові інтереси: економіко-організаційне забезпечення розвитку житлово-комунального господарства міста, ефективного управління діяльністю містообслуговуючих підприємств, управління ціно- і тарифоутворенням на їх продукцію та послуги.

Жданко Єлизавета Сергеевна – кандидат экономических наук, старший научный сотрудник отдела экономико-правовых проблем градостроения Института экономико-правовых исследований НАН Украины. Научные интересы: экономико-организационное обеспечение развития жилищно-коммунального хозяйства города, эффективного управления деятельностью градообслуживающих предприятий, управления цено- и тарифообразованием на их продукцию и услуги.

Zhdanko Yelyzaveta – Ph. D. (Economics), a senior researcher of the Department of Economic and Legal Problems of City Development the Institute for Economic and Legal Research of the NAS of Ukraine. Research interests: economic and organization provision for the development of the municipal housing and communal facilities, the effective management of municipal enterprises, management of pricing and rating to their products and services.